

A Conceptual Model of Mental Intrusions in Islamic Sources

Masoumeh Sadat Tabatabaeifard¹ , Mahdi Abbasi²

1. M.A. in Positive Psychology, Quran and Hadith, Qom, Iran (Corresponding Author).

Masi.tabatabaee54@gmail.com

2. Assistant Professor, Department of Islamic Psychology, University of Quran and Hadith, Qom, Iran.

ym.abbasi@gmail.com

Received: 2025/01/08; Accepted 2025/09/11

Extended Abstract

Introduction and Objectives: This study aimed to develop a conceptual model of mental intrusions based on Islamic texts. Mental intrusions refer to thoughts that suddenly enter the mind and influence the cognitive processing space. In Islamic sources, intrusions (khawarāt) have been addressed from philosophical, mystical, and ethical perspectives and are categorized into two main types: positive (angelic) and negative (satanic) intrusions. A significant psychological challenge is the impact of intrusive and unwanted thoughts on an individual's cognitive and psychological functioning and their relationship with mental health.

Research Method: This study employed a qualitative content analysis of religious texts (the Quran and Hadiths) and semantic analysis of related terms. First, all terms and concepts related to mental intrusions were collected from the texts, and then a conceptual model of intrusions was extracted by identifying structural and procedural components. To validate the model, the Content Validity Index (CVI) and Content Validity Ratio (CVR) were calculated based on expert opinions.

Authors retain the copyright. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Original Article

Findings: The conceptual model of mental intrusions consists of five main components:

1. Contextual Factors: Includes positive factors (e.g., faith, divine guidance, remembrance of God) and negative factors (e.g., misguidance, negligence, sinful thoughts, moral vices, and worldliness).
2. Triggers: Includes positive triggers (angelic: invitation to good and righteousness) and negative triggers (satanic: invitation to evil and sin).
3. Content of Intrusions: Includes positive or negative thoughts, emotions, and behaviors; positive content such as piety, faith, and virtuous deeds, and negative content such as falsehood, envy, and misguided thoughts.
4. Processing Domain: Includes three main domains of mental and cognitive processing: intellect ('aql, the discernor), heart (qalb, the affirmor), and chest (sadr, the moderator).
5. Outcomes: Positive outcomes include piety and obedience; negative outcomes include cognitive deviation, sin, and moral decline.

Conclusion: The findings of this study provide a conceptual framework based on Islamic sources for understanding and therapeutic intervention in the domain of mental intrusions. This model can be a useful tool for designing psychological questionnaires, individual therapy, and developing educational packages. Furthermore, the presented data paves the way for empirical research in the field of Islamic psychology.

Acknowledgments: This research was conducted with the support and collaboration of professors, experts, and scientific and research centers who assisted in validating the conceptual model and critiquing the Islamic content. We also sincerely thank family, colleagues, and friends who provided scientific, spiritual, and practical support, creating the conditions for achieving the research objectives.

Conflict of Interest: The authors declare that there are no financial, scientific, or personal conflicts of interest in conducting the research, analyzing the data, and developing the conceptual model of mental intrusions based on Islamic sources. This article was independently completed without receiving financial support from any specific institution or organization. Furthermore, all stages of the research, including data collection, content analysis of Islamic texts, and validation of findings, were conducted in accordance with scientific and ethical principles. No bias, personal orientation, or organizational affiliation influenced the research results. The primary objective of this study was to explain the model of mental intrusions based on Islamic sources and present a scientific achievement for use in Islamic psychology and therapeutic and educational applications. The authors

Original Article

emphasize that this article was prepared and published in compliance with principles of scientific transparency, research ethics, and complete impartiality.

Keywords: Mental Intrusions, Conceptual Model, Islamic Psychology, Positive Thoughts, Negative Thoughts, Contextual Factors.

Cite this article: Tabatabaeifard, Masoumeh Sadat, and Abbasi, Mahdi (2025). A Conceptual Model of Mental Intrusions in Islamic Sources, *Journal of Studies in Islam and Psychology*, 19(38): 105-119.

مدل مفهومی خطورات ذهنی در منابع اسلامی

معصومه سادات طباطبایی فرد^{1b} ، مهدی عباسی^{2b}

۱. کارشناسی ارشد روان‌شناسی مثبت‌گرا، قرآن و حدیث، قم، ایران (نویسنده مسئول).

Masi.tabatabaee54@gmail.com

۲. استادیار گروه روان‌شناسی اسلامی، دانشگاه قرآن و حدیث، قم، ایران.

ym.abbasi@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۱۹؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۲۰

چکیده گسترده

مقدمه و اهداف: این مطالعه با هدف تدوین مدل مفهومی خطورات ذهنی بر پایه متون اسلامی انجام گرفت. خطورات ذهنی به افکاری گفته می‌شود که ناگهان وارد ذهن شده و فضای پردازش شناختی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در منابع اسلامی خطورات با دیدگاه‌های فلسفی، عرفانی، و اخلاقی مورد توجه قرار گرفته و به دو دسته خطورات اصلی مثبت (ملکی) و منفی (شیطانی) تقسیم شده است. یکی از چالش‌های مهم روان‌شناختی تأثیرات افکار مزاحم و ناخواسته بر عملکرد شناختی و روانی فرد و ارتباط آنها با سلامت روان است. **روش پژوهش:** در این پژوهش از روش تحلیل کیفی محتوای متون دینی (قرآن و احادیث) و معناشناسی واژگان مرتبط استفاده شد. نخست تمام واژگان و مفاهیم مرتبط با خطورات

نوع مقاله: پژوهشی

ذهنی از متون گردآوری و سپس مدل مفهومی خطورات با تعیین مؤلفه‌های ساختاری و فرایندی استخراج شد. برای اعتباربخشی به مدل، شاخص روایی محتوا (CVI) و نسبت روایی محتوا (CVR) با نظر متخصصان محاسبه شد.

یافته‌ها: مدل مفهومی خطورات ذهنی شامل پنج مؤلفه اصلی است:

۱. عوامل زمینه‌ای: شامل عوامل مثبت (مانند ایمان، هدایت الهی، یاد خدا) و عوامل منفی (مانند ضلالت، غفلت، فکر گناه، ردائ اخلاقی و دنیاطلبی).

۲. فراخوان‌ها: شامل فراخوان‌های مثبت (ملکی: دعوت به خیر و نیکی) و فراخوان‌های منفی (شیطانی: دعوت به شر و گناه).

۳. محتوای خطورات: شامل افکار، هیجانات و رفتارهای مثبت یا منفی؛ محتوای مثبت مثل تقوا، ایمان و اعمال پسندیده و محتوای منفی مثل کذب، حسد و افکار ضلالت.

۴. حوزه پردازش: شامل سه حوزه اصلی پردازش ذهنی و شناختی: عقل (تشخیص‌گر)، قلب (تصدیق‌گر) و صدر (تعدیل‌گر).

۵. پیامدها: پیامدهای مثبت شامل تقوا و طاعت؛ پیامدهای منفی شامل انحراف فکری، گناه و انحطاط اخلاقی.

نتیجه‌گیری: یافته‌های این پژوهش ارائه‌دهنده یک چارچوب مفهومی مبتنی بر منابع اسلامی برای شناخت و مداخله درمانی در حوزه خطورات ذهنی است. این مدل می‌تواند ابزار مفیدی برای طراحی پرسشنامه‌های روان‌شناختی، درمان فردی و ارائه بسته‌های آموزشی باشد؛ افزون بر این، داده‌های ارائه‌شده راهگشای تحقیقات تجربی در حوزه روان‌شناسی اسلامی است.

تقدیر و تشکر: این پژوهش با حمایت و همکاری اساتید، کارشناسان، مراکز علمی و پژوهشی انجام شد که در اعتباربخشی مدل مفهومی و نقد محتوای اسلامی یاری کردند؛ همچنین از خانواده، همکاران و دوستان که با حمایت‌های علمی، معنوی و عملی شرایط تحقق اهداف تحقیق را فراهم کردند، صمیمانه قدردانی می‌شود.

تعارض منافع: نویسندگان این مقاله اعلام می‌دارند که هیچ‌گونه تعارض منافع مالی، علمی یا شخصی در اجرای پژوهش، تحلیل داده‌ها و تدوین مدل مفهومی خطورات ذهنی براساس منابع

نوع مقاله: پژوهشی

اسلامی وجود ندارد. مقاله حاضر به‌طور مستقل و بدون دریافت حمایت مالی از مؤسسه یا سازمان خاصی انجام شده است.

همچنین تمامی مراحل پژوهش از جمله گردآوری داده‌ها، تحلیل محتوای متون اسلامی و روایی‌سنجی یافته‌ها براساس اصول علمی و اخلاقی صورت گرفته و هیچ‌گونه سوگیری، جهت‌گیری شخصی یا وابستگی سازمانی در نتایج پژوهش تأثیرگذار نبوده است. هدف اصلی این مطالعه، تبیین مدل خطورات ذهنی بر پایه منابع اسلامی و ارائه دستاوردی علمی جهت استفاده در روان‌شناسی اسلامی و کاربردهای درمانی و آموزشی بوده است.

نویسندگان تأکید می‌کنند که مقاله حاضر با رعایت اصول شفافیت علمی، اخلاق پژوهش و بی‌طرفی کامل تهیه و منتشر شده است.

واژگان کلیدی: خطورات ذهنی، مدل مفهومی، روان‌شناسی اسلامی، افکار مثبت، افکار منفی، عوامل زمینه‌ای.

استناد: طباطبایی‌فرد، معصومه سادات، و عباسی، مهدی (۱۴۰۴). مدل مفهومی خطورات ذهنی در منابع اسلامی. مجله مطالعات اسلام و روان‌شناسی ۱۹(۳۸): ۱۰۵-۱۱۹.

مقدمه و هدف پژوهش

انسان موجودی است که همواره در حال تفکر است و ذهن وی حتی برای لحظه‌ای از جریان تفکر خالی نمی‌شود. در دنیای پرهیاهو و آشفته امروز، مواجهه با افکار ناخواسته یکی از چالش‌هایی است که بسیاری از انسان‌ها تجربه می‌کنند. این جریان دائمی تفکر اغلب با فعالیت‌های شناختی مزاحم، قطع شده و به مشکلاتی در کارکرد ذهن و فعالیت‌های عملی انسان می‌انجامد (ساراسون و همکاران، ۱۹۹۶). از دیدگاه روان‌شناختی، افکار خودآیند، منفی و مزاحم ارتباط مستقیمی با ایجاد و تداوم اختلال‌هایی مانند اضطراب، افسردگی، بی‌خوابی و وسواس دارند (ورکونیلا و همکاران، ۲۰۰۷).

افکار خودآیند منفی که بدون فرایند استدلال آگاهانه به ذهن وارد می‌شوند، دارای ویژگی‌های فراگیر بوده و در افراد بالینی و غیربالینی مشاهده شده‌اند. این افکار تأثیر فراوانی بر سلامت روان‌شناختی و هیجانی افراد دارند (کلارک و همکاران، ۱۹۹۹). در متون اسلامی، این افکار با مفهوم «خطورات ذهنی» قابل مقایسه‌اند که دانشمندان علوم عرفان، اخلاق، فلسفه و روان‌شناسی نیز به بررسی آن پرداخته‌اند.

هدف پژوهش حاضر تدوین مدل مفهومی خطورات ذهنی براساس متون اسلامی (قرآن و حدیث) است. این مدل با بهره‌گیری از تحلیل معنایی و محتوای متون اسلامی به استخراج مؤلفه‌ها و ساختار مفهومی خطورات ذهنی می‌پردازد و حوزه‌های مرتبط با موضوع شامل عوامل زمینه‌ای، عملکرد، فراخوان‌ها و پیامدها را بررسی می‌کند. تعیین چارچوبی علمی براساس آموزه‌های اسلامی برای شناخت و مدیریت خطورات ذهنی می‌تواند مبنایی برای کاربرد در درمان‌های روان‌شناختی و بهبود زندگی فردی و اجتماعی باشد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر با هدف استخراج مؤلفه‌های مفهومی خطورات ذهنی و تدوین ساختار مفهومی آن در متون اسلامی (قرآن و حدیث) انجام شد. این تحقیق از روش تحلیل محتوای کیفی بهره گرفته که شامل بررسی محتوای آشکار و پنهان متون اسلامی است (سرمد و همکاران، ۱۳۸۰). تحلیل داده‌ها به صورت توصیفی-تفسیری انجام شده و واحد تحلیل آن جملات توصیفی-تبیینی موجود در متون اسلامی مرتبط با حوزه معنایی خطورات ذهنی بوده است (بابی، ۲۰۱۱).

مراحل پژوهش

۱. تشکیل حوزه معنایی: نخست واژگان مرتبط با خطورات ذهنی از کتاب‌های لغت استخراج و با روش تحلیل محتوا بررسی شد (لاینز، ۱۹۷۷؛ به نقل از گیرتس، ۱۳۹۳). این واژگان مبنای جستجوی مفاهیم در متون اسلامی قرار گرفتند.
۲. جمع‌آوری شواهد از متون اسلامی: جملات و مضامین مرتبط با خطورات ذهنی با بهره‌گیری از واژگان کلیدی حوزه معنایی از قرآن و احادیث شناسایی و استخراج شد (مسعودی، ۱۳۸۹).
۳. مقوله‌بندی و مفهوم‌سازی: مضامین به‌دست‌آمده براساس اشتراک موضوعی مقوله‌بندی شدند و مضمون اصلی هر دسته استخراج و به عنوان مؤلفه‌های خطورات ذهنی نام‌گذاری شد.

روش تحلیل داده

تحلیل داده‌ها با رویکرد کیفی و در سه مرحله انجام شد: الف) تلخیص داده‌ها؛ ب) طبقه‌بندی مضامین براساس اشتراک موضوعی؛ ج) نتیجه‌گیری به‌منظور استخراج مؤلفه‌ها (سرمد و همکاران، ۱۳۸۰؛ بابی، ۲۰۱۱).

جامعه و نمونه اسناد

جامعه پژوهش، جملات توصیفی - تبیینی مرتبط با موضوع خطورات ذهنی در متون اسلامی است. انتخاب نمونه براساس وجود واژگان حوزه معنایی خطورات ذهنی انجام شد. این روش زمینه را برای تدوین مدل مفهومی خطورات ذهنی ایجاد کرد که مؤلفه‌های عوامل زمینه‌ای، فراخوان‌ها، محتوای خطورات، پردازش و پیامدها را دربردارد (بابی، ۲۰۱۱؛ طباطبایی، ۱۳۹۳).

نتایج پژوهش

یافته‌های این پژوهش به معرفی یک مدل مفهومی جامع از خطورات ذهنی براساس منابع اسلامی می‌پردازد. این مدل شامل پنج مؤلفه اصلی است که از تحلیل کیفی محتوای منابع اسلامی (قرآن و حدیث) استخراج شده‌اند. این مؤلفه‌ها عبارت‌اند از:

۱. عوامل زمینه‌ای: این عوامل به دو دسته مثبت و منفی تقسیم شدند؛ عوامل زمینه‌ای مثبت شامل ایمان، هدایت، یاد خدا و طاعت است که زمینه‌ساز خطورات مثبت هستند و عواملی مانند ضلالت، غفلت، فکر گناه، رذائل اخلاقی و دنیاطلبی به‌عنوان عوامل زمینه‌ای منفی مطرح می‌شوند که ظهور خطورات منفی را به همراه دارند.

جدول ۱: تلخیص مضمون‌های استخراج‌شده از متون اسلامی (آیات و روایات) در زیرمؤلفه عوامل

زمینه‌ای

مؤلفه مفهومی	تعریف	مضمون‌های استخراج‌شده
عوامل زمینه‌ای	این عوامل، زمینه‌ساز تأثیر دیگر عوامل است و موقعیت را برای نفوذ عوامل دیگر فراهم می‌سازد.	مثبت: هدایت و ایمان، علم و فهم، طاعت و یاد خدا، محبوبیت بنده نزد خدا
		منفی: ضلالت و کفر، غفلت، فکر گناه، رذائل، دنیاطلبی

۲. فراخوان‌ها (دعوت‌ها): این بخش فراخوان‌های مثبت (ملکی) و منفی (شیطانی) را شامل می‌شود. فراخوان‌های مثبت، انسان را به انجام اعمال خیر و پسندیده دعوت می‌کنند و فراخوان‌های منفی و سوسه‌هایی برای انجام رفتارهای ناپسند و گناه‌آلود هستند.

جدول ۲: تلخیص مضمون‌های استخراج‌شده از متون اسلامی (آیات و روایات) در زیرمؤلفه

فراخوان‌های خطورات

مؤلفه مفهومی	تعریف	مضمون‌های استخراج‌شده
فراخوان‌های خطورات	هر عمل یا وضعی که پاسخی ذهنی را برمی‌انگیزد.	مثبت: الهی، ملک و انسان از راه دعوت به خیر
		منفی: شیطانی جنی و انسی از راه دعوت به شر

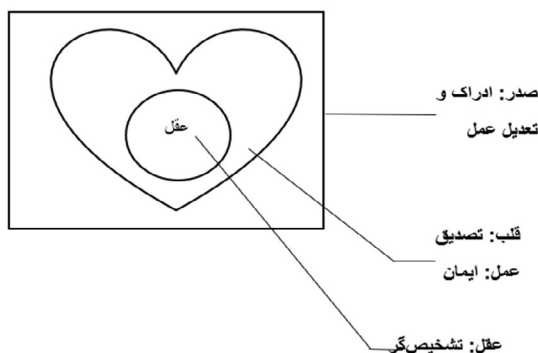
۳. محتوای خطورات: محتوای این افکار می‌تواند مثبت یا منفی باشد. خطورات مثبت شامل شناخت‌ها و باورهای صحیح،^۱ هیجانات مثبت،^۲ و رفتارهای پسندیده است. در مقابل، خطورات منفی شامل باورهای غلط، هیجانات منفی، و رفتارهای انحرافی می‌شود.

جدول ۳: تلخیص مضمون‌های استخراج‌شده از متون اسلامی (آیات و روایات) در زیرمؤلفه محتوای

خطورات

مؤلفه مفهومی	تعریف	مضمون‌های استخراج‌شده
محتوای خطورات	افکاری که به صورت ناگهانی ناخواسته یا خواسته (تحت‌تأثیر زمینه‌ها) در ذهن نقش می‌بندند.	مثبت: علم و ایمان، هیجانات مثبت، رفتار و گفتار پسندیده، تقوا و طاعت
		منفی: اندیشه و افکار منفی (ضلالت)، هیجانات منفی، رفتار و گفتار ناپسند

۴. حوزه پردازش: یافته‌ها نشان می‌دهد که پردازش خطورات در سه حوزه عقل (تشخیص‌گر)، قلب (تصدیق‌گر) و صدر (تنظیم‌کننده) انجام می‌شود. هریک از این بخش‌ها نقش مشخصی در مواجهه فرد با تأثیرات مثبت یا منفی خطورات ایفا می‌کنند.

شکل ۱: نظام پردازشگر

۱. إِذْ أَوْحَيْتُ... أَنْ آمِنُوا بِي... (مانده، ۱۱۱).

۲. ... خَيْرٌ مَا الْقَلْبِ الْيَقِينُ، وَ الْإِتِّبَابُ مِنَ الْكُفْرِ... (قمی، ۱۴۰۴ق، ج ۱، ص ۲۹۱).

جدول ۴: تلخیص مضمون‌های استخراج‌شده از متون اسلامی (آیات و روایات) در زیر مؤلفه پردازش خطورات

مؤلفه مفهومی	تعریف	مضمون‌های استخراج‌شده
پردازش خطورات	به مجموعه عملیات یا فرایندی گفته می‌شود که در آن داده‌های فراخوان شده با توجه به عوامل زمینه‌ای، تشخیص، تبیین و تفسیر، اراده و انگیزه و میل به انجام آن صورت می‌بندد.	کارکرد مثبت عقل: تشخیص‌گر کارکرد منفی: (تعطیل شدن عقل)؛ نیروهای ضدعقل
		کارکرد مثبت قلب: تصدیق، ایمان کارکرد منفی قلب: تکذیب، کفر
		کارکرد مثبت صدر: ادراک و تعدیل عمل کارکرد منفی صدر: عمل براساس امیال و شهوات (هیجانات منفی)

۵. پیامدها: پیامدهای خطورات می‌توانند پیش‌برنده^۱ (تقوا و فلاح) یا بازدارنده^۲ (گناه و انحطاط اخلاقی) باشند. خطورات مثبت فرد را به ارتقای معنوی و اخلاقی سوق می‌دهد؛ درحالی‌که خطورات منفی به فجور و شقاوت می‌انجامند.

جدول ۵: تلخیص مضمون‌های استخراج‌شده از متون اسلامی (آیات و روایات) در زیر مؤلفه پیامد خطورات

مؤلفه مفهومی	تعریف	مضمون‌های استخراج‌شده
پیامد	نتایج و تغییراتی که در یک فرایند یا پس از آن نسبت به دانش و نگرش، احساسات، رفتار و عملکرد و شرایط و وضعیت آینده شخص به صورت مثبت یا منفی پدید آید.	مثبت: الف) پیش‌برنده به تقوا: علم، یقین، ایمان - حب و شادی، رفتار مثبت و اخلاق حمیده ب) بازدارنده از فجور: ترس مثبت، حیا، ایمنی از خطا، اکتفا به کفاف و رعایت عفاف
		منفی: الف) پیش‌برنده به فجور: شک، ضلالت و کفر، رفتارها و هیجانات منفی ب) بازدارنده از تقوا: ترس، بیماری‌های جسمانی، نبود ذهن آگاهی و حضور در لحظه، رنج در دنیا

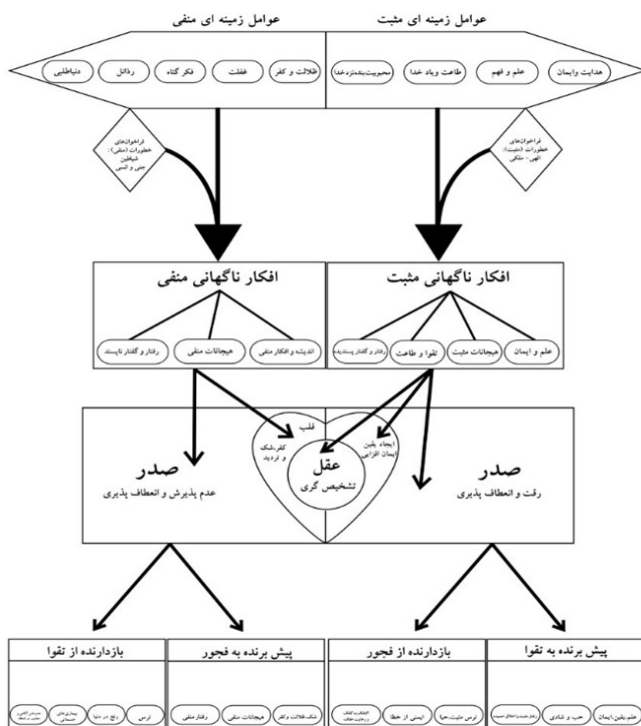
۱. وَ أَلْقَى اللَّهُ فِي قُلُوبِ... مَحَبَّةً شَدِيدَةً... (قمی، ۱۴۰۴ق، ج ۲، ص ۱۳۵)؛ أَلْقَيْتَ عَلَيْكَ مَحَبَّةً... وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي ...
۲. سَأَلْنِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ... (انفال، ۱۲).

یافته‌های این پژوهش بستر مناسبی را برای تدوین ابزار پژوهشی، طراحی مداخلات روان‌شناختی و آموزشی و گسترش حوزه روان‌شناسی اسلامی فراهم می‌آورد.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف تدوین مدل مفهومی خطورات ذهنی براساس منابع اسلامی انجام شد. بنابر یافته‌ها خطورات ذهنی به عنوان «افکار و القائنات ناخواسته، ناگهانی و گذرا» تعریف شده که از سوی فراخوان‌های ذهنی یا محیطی به حوزه‌های پردازش شناختی (صدر، قلب و عقل) وارد می‌شود. پیامد این خطورات بسته به نوع مثبت یا منفی خود، ممکن است پیش‌برنده به تقوا و سعادت یا بازدارنده از فجور و شقاوت باشد.

در مقایسه با تعریف افکار خودآیند در روان‌شناسی، شباهت‌هایی از جمله خودبه‌خودی بودن، غیرارادی بودن و تأثیر عوامل زمینه‌ای در هر دو مفهوم مشاهده شد. اما اختلافات ماهوی، شامل نقش ایمان و کفر، حضور موجوداتی چون شیطان و ملک، و غایتی همچون تقوا و سعادت، وجه تمایز خطورات اسلامی با رویکردهای روان‌شناختی معاصر محسوب می‌شوند.

شکل ۲: مدل مفهومی خطورات ذهنی براساس منابع اسلامی

عوامل زمینه ای (مثبت: ایمان، عبادت و منفی: غفلت، کفر) نقش کلیدی در پذیرش خطورات دارند. فراخوانها (ملکی و شیطانی)، محتوای خطورات مثبت (ایمان، هیجانات مثبت و اعمال پسندیده) یا منفی (کفر، هیجانات منفی و اعمال ناپسند) را تقویت می کنند. صدر تحت تأثیر تمایلات و بیشتر مستعد خطورات شیطانی است؛ درحالی که قلب محل شکل گیری ایمان و بررسی صدق یا کذب خطورات و عقل، تشخیص گر نهایی به شمار می رود.

مدل مفهومی خطورات ذهنی طراحی شده در این پژوهش می تواند به عنوان چارچوبی برای توسعه ابزارهای سنجش و مداخلات روان شناختی مبتنی بر روان شناسی اسلامی به کار رود. این مدل قابلیت کاربرد در حوزه های مشاوره، درمان فردی و آموزش دارد و زمینه ساز ارتقای سلامت روان با رویکرد معنوی خواهد بود؛ همچنین پژوهش حاضر پیشنهاد می کند که تحقیقات آینده به بررسی تجربی این مدل و توسعه روش های عملی برای مدیریت خطورات ذهنی بپردازند.

منابع

- رمضانی، م. (۱۳۹۱). بررسی نظم فکری در آیات و احادیث اسلامی. پژوهشنامه تخصصی روانشناسی اسلامی.
- سرمد، زهره، بازرگان، عباس، و حجازی، الهه (۱۳۸۰). روشهای تحقیق در علوم رفتاری. تهران: انتشارات آگاه.
- طباطبایی، سید محمدکاظم (۱۳۹۳). منطق فهم حدیث. قم: مؤسسه امام خمینی.
- عباسی، مهدی و پسندیده، عباس. (۱۳۹۶). مفهومشناسی در مفاهیم دینی با رویکرد روانشناختی: مراحل و شیوه اجرا. پژوهشنامه روانشناسی اسلامی، ۶.
- عباسی، مهدی. (۱۳۹۷). تدوین مدل مفهومی لذتبری سعادت نگر بر اساس منابع اسلامی و ساخت و امکان سنجی طرح نمای درمانی آن در کاهش نشانگان افسردگی. رساله دکتری، مؤسسه امام خمینی.
- قمی، علی بن ابراهیم (۱۴۰۴ق)، تفسیر القمی، محقق و مصحح: طیب موسوی جزائری، قم: دارالکتاب.
- مسعودی، م. (۱۳۸۹). بررسی روانشناختی وسواس از منظر قرآن و حدیث. فصلنامه روانشناسی اسلامی، ۱۱ (۱)، ۵۵-۷۸.

References

- Abbasi, Mahdi, & Pasandideh, Abbas. (2017 [1396 AH]). Conceptualization of religious concepts with a psychological approach: Stages and methods of implementation. *Islamic Psychology Research Journal*, 6.
- Abbasi, Mahdi. (2018 [1397 AH]). Development of a conceptual model of happiness-oriented enjoyment based on Islamic sources and design of its therapeutic representation in reducing depression symptoms [Doctoral dissertation, Imam Khomeini Institute].
- Clark, D. A., Purdon, C., & Byers, E. S. (1999). Appraisal and control of sexual and nonsexual intrusive thoughts in university students. *Behaviour Research and Therapy*, 38(5), 439-455. [https://doi.org/10.1016/S0005-7967\(99\)00005-6](https://doi.org/10.1016/S0005-7967(99)00005-6)

- Lyons, J. (1977). *Semantics* (Vols. 1–2). Cambridge University Press. <https://www.cambridge.org/9780521291651>
- Masoudi, M. (2010). A psychological study of obsession from the perspective of the Qur'an and Hadith. *Islamic Psychology Quarterly*, 1(1), 55–78.
- Qummi, Alī ibn Ibrāhīm. (1404 AH). *Tafsīr alQummī* (Tayyib Musavi Jazaeri, Ed.). Qom, Iran: Dār alKitāb
- Ramazani, M. (2012 [1391 AH]). Investigation of thought organization in Quranic verses and Islamic narrations. *Specialized Islamic Psychology Research Journal*.
- Sarason, I. G., Pierce, G. R., & Sarason, B. R. (1996). Domains of cognitive interference. In I. G. Sarason, G. R. Pierce, & B. R. Sarason (Eds.), *Cognitive interference: Theories, methods, and findings* (pp. 139–152). Lawrence Erlbaum Associates.
- Sarmad, Z., Bazargan, A., & Hejazi, E. (2001 [1380 AH]). *Research methods in behavioral sciences*. Tehran, Iran: Agah Publications.
- Tabatabaei, Seyed Mohammad Kazem. (2014 [1393 AH]). *The logic of understanding Hadith*. Qom, Iran: Imam Khomeini Institute.
- Verkuil, B., Brosschot, J. F., & Thayer, J. F. (2007). Capturing worry in daily life: Are trait questionnaires sufficient? *Behaviour Research and Therapy*, 45(8), 1835–1844. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2007.02.004>